

342

342 ~~87.332~~

Dr. Stefanović Emil

Ustavni nacrt staleške države

UHB. KP.
803

1933

Samozaložba

Nasemu velikemu in
zaslužnemu državniku
Dr. Milanu Stojanoviću.

Prevalje 16/II. 33

Stefanović Luid

II 803

Brošura dobiva se kod pisca Dr. E. S., advokat Prevalje.

Zum Geleit.*)

In allen Ländern schreitet der ständische Gedanke mächtig vorwärts und drängt den parlamentarischen zurück. Dass nun auch in Jugoslawien das vorliegende Werk des Herrn Dr. Emil Stefanović erscheinen kann, ist ein neues bedeutsames Zeichen für diesen Prozess, das ich freudig begrüße. Ich wünsche dem Werke den besten Erfolg. Möge es nicht nur im wissenschaftlichen, sondern auch im politischen wie wirtschaftlichen Bereiche neues Leben wecken und Frucht bringen.

Wien, 20. April 1933.

Othmar Spann.

*) Mišljenje univerzitetnog profesora dr. Othmar Spanna u Beču o uredjenju staleške države.

Predgovor.

Preživnost postojećih parlamentarnih sistema i načina upravljanja državama, koji ne odgovaraju izmenjenim prilikama u svetu, što je sve dovelo i moralo dovesti do mera, da se odstrani nastalo zlo i u drugim državama a u nas posebno do 6. januara 1929 i svega onoga, što je tome sledovalo, dalo mi je poticaja za ovaj rad, gdje je govora o uredjenju države putem staleža odnosno staleških organizacija kao po mojem najdubljem uverenju jedinog izlaza iz nemoguće situacije, a u koju se dovodi upravljanje državom dosadašnjim načinom vođenja državnih poslova i uprave. Dajući svoj nacrt ustava želim, da pokažem mogućnost konsolidovanja prilika u državama na način, da se omogući državljanima, da sami po staležima uredjuju svoja najvitalnija pitanja a državna uprava, da se oslobodi najvećeg dela ovog teškog posla zadržavajući za sebe uredjivanje eminentno državnih pitanja preko naj-sposobnijih u njoj.

Staleški nacrt ustava je produkt proučavanja državnih ustava i njihovih sistema, traženja i posmatranja gonilnih sila i želja širokih narodnih slojeva, upućenih putevima, koje može teoretičar doseći i proučiti samo u praksi života. Staleški način uredjenja države proizišao je iz naroda u celini i svakog pojedinca, jer narod, kao i pojedinac hoće da živi i umnožava se, a taj nagon moćniji je i mnogo važniji nego ideje, idoli, ideali i sva ostala pitanja u državi.

Sam nacrt ustava izradjen je na bazi našeg septembarskog ustava iz godine 1931 sa izmenama samo onih odredaba, koje se ne slažu sa načelima staleške državne organizacije. On, ovakav kakav je, ima za cilj, da se ideja državnog uredjenja po staležima za njezino shvatanje najpotrebnije konkretizira, kojim cilju je ovim nacrtom, mislim, u glavnom zadovoljeno, ali za praktičku njegovu upotrebu, nužna je naravno još množina detaljnih odredaba.

Stvar je opšte važnosti, ali radeći ovaj posao imao sam u prvom redu u vidu našu jugoslavensku državu, koju je naša nacija vekovima želela i koja je najzad tu nakon ogromnih žrtava celokupnog naroda i njegovih najboljih sinova a koju ljubimo i dužni smo to da činimo u vlastitom interesu, pa i onda — i naročito

baš tada — kada stvari ne idu baš najpoželjnijim putem, što u ostalom da biva zavisi od — i to skoro isključivo od nas.

Prevalje, dne 10. februara 1933.

Dr. Stefanović Emil.

Izvadak iz nacerta staleškog ustava*

ODELJAK I.

Opšte odredbe.

Član 1.

Kraljevina Jugoslavija je nasledna, staleška monarhija.

Član 23.

Svaku godinu ima da se sprovodi popis besposlenih a po potrebi i više puta godišnje.

Svi besposleni imaju da se zaposle prinudnim putem na državnim domenama i kod javnih radova u cilju opskrbe, sve dotle dok ne dodju privatno ili putem burza rada do svog redovnog zanimanja.

Član 24.

Burze rada su državne institucije. Organizacija njihova odredjuje se zakonom.

* Ostali članovi su kao u septemb. ustavu 1931.

ODELJAK IV.

Član 25.

A. Državni narod.

Državni narod sastoji se iz sledećih staleža:

1. Zemljoradnici, 2. Zemljoradnički nameštenici i radnici, 3. Tvorničari, 4. Tvornički nameštenici i radnici, 5. Trgovci, 6. Trgovački nameštenici i radnici, 7. Obrtnici, 8. Obrtnički nameštenici i radnici, 9. Javni nameštinići, 10. Privatni nameštenici, 11. Verski pretstavnici, 12. Slobodna zvanja intelektualaca, 13. Slobodna zvanja manuelaca, 14. Besposleni.

Prema potrebi a uz odobrenje nadležne upravne vlasti mogu se osnovati i novi staleži.

B. Stalež.

Član 26.

Stalež sačinjavaju državljani, čije su interesne sfere slične. Stalež se deli još po jačoj srodnosti interesnih sfera u organizme, koji sačinjavaju stalešku celinu.

Član 27.

Staležu pripada unutrašnje uredjenje u svim stvarima, koje tangiraju medjusobne odnose njegovih članova, a spoljašnje odnos medjusobne nadređenosti i podređenosti.

Član 28.

Staleška organizacija nije centralistička već decentralistička, vlast ne dolazi od dole prema gore, već obratno.

Član 29.

Staleška deoba naroda znači organizaciju gospodarskih i životnih pitanja po interesnim sferama medjusobnom potporom članova staleža.

Član 30.

Svaki državljani mora biti organizovan u svome staležu.

Član 31.

Svaki stalež ili njegov organski deo ima pravo samouprave i izdavanja uredaba odnosno pravilnika uz odobrenje nadležne vlasti i nadređene staleške organizacije u gospodarskim, finansijskim, socialnim, stručnim, zdravstvenim i upravnim pitanjima uz pravo disciplinske vlasti.

Nadležne vlasti za opštinsku i sresku stalešku organizaciju su sresko načelstvo, za banovinsku stalešku organizaciju ban, za svedržavnu stalešku organizaciju ministar unutrašnjih dela.

Član 32.

Organizacija staleža ima da se sprovede po opštinama, srezovima, banovinama i državi

na način, da se odbor opštinskih staleških organizacija bira, izabrani delegati opštinskih staleških organizacija sačinjavaju, kad se konstituišu, sresku stalešku organizaciju, delegati sreskih staleških organizacija, po konstituisanju banovinsku stalešku organizaciju a konstituisani delegati banovinskih staleških organizacija svedržavnu stalešku organizaciju.

Redovni izbori za opštinske staleške organizacije imaju da se vrše svakih pet godina i to 1. februara a konstituisanje nadređenih organizacija ima da se izvrši do 1. marta šeste godine po isteku mandata.

Izbore potvrđuju nadležne upravne vlasti. Bliže organizacione odredbe kao i pitanja donošenja statuta regulisat će se posebnom uredbom.

Član 33.

Stalež prema staležu potpuno je jednakopravan i slobodan.

Član 34.

Staleži, čije su interesne sfere međusobno suprotne biraju zajedničko predstavništvo, koje ima da reguliše sva sporna pitanja.

U slučaju, da po ovim pitanjima ne dodje do sporazuma, odlučuje nadležna upravna vlast.

Član 35.

Celokupna samouprava staleža podleži kontroli države.

ODELJAK V.

Državna vlast.

Član 36.

Državna vlast vrši se po odredbama ovog ustava.

Član 37.

Zakonodavnu vlast vrši Kralj sa staleškim predstavništvom ili po narodnoj inicijativi ili referendumu.

Staleško predstavništvo sastoji se iz staleških poslanika.

Član 38.

Upravnu vlast vrši Kralj preko odgovornih ministara po odredbama ovog ustava.

Član 39.

Sudsku vlast vrše sudovi. Njihove presude i rešenja izriču se i izvršuju u ime Kralja na osnovu zakona.

ODELJAK VI.

Kralj.

(Ceo odeljak VI. isti je kao odeljak V. našeg ustava od 3. septembra 1931.)

ODELJAK VII.

Namesništvo.

(Ceo odeljak VII. isti je kao odeljak VI. našeg ustava od 3. septembra 1931.)

ODELJAK VIII.

Član 60.

Staleško predstavništvo sačinjavaju staleški poslanici, koje delegiraju svedržavne staleške organizacije svaka po dva za svaku banovinu i to dvojicu kod konstituisanja banovinskih staleških organizacija zato izabrane.

Mandat staleškog poslanika traje pet godina, dakle za trajanja mandata delegata banovinske staleške organizacije.

Član 61.

Staleški poslanik može biti svaki član staleške organizacije: 1. koji nije osuđen na robiju ili zatvor duže od godine dana, 2. koji nije osuđen na gubitak časnih prava za vreme dok traje ta kazna, 3. koji nije pod stečajem, 4. koji nije pod starateljstvom, 5. koji je državljan po rođenju i prirodjenju kraljevine Jugoslavije, 6. koji je navršio dvadesetčetiri godina starosti i 7. koji govori i piše narodnim jezikom.

Gubitak navedenih svojstva povlači za sobom i gubitak mandata staleškog poslanika.

Staleški poslanici ne mogu biti u isto vreme državni liferanti i državni preduzimači, niti smeju pod kaznom do 20 godina robije intervenisati za platu kod državnih vlasti.

Isto vredi i za banovinske i sreske staleške zastupnike iz čl. 32.

Član 62.

Aktivni državni činovnici, ako budu delegirani za staleške poslanike, nalaze se na dopustu bez plate, dok im traje mandat.

Član 63.

Svaki staleški poslanik predstavlja u staleškom predstavništvu svoj stalež, a svi ukupno ceo narod.

Svi članovi staleškog predstavništva polaže zakletvu, da će imati pred očima nezavisnost države, njezinu celinu, ustav i dobro naroda i državno edinstvo i biti vjerni Kralju.

Član 64.

Staleško predstavništvo se saziva Kraljevim ukazom u prestonici Beogradu redovno svake godine marta meseca. U slučaju rata u mestu, koje je sa Kraljevim ukazom o sazivu određeno.

Član 65.

Redovan saziv ne može se zaključiti, dok ne bude donet državni budžet.

Član 66.

Staleško predstavništvo pregleda samo punomoćva svojih članova datih od svedržavnih staleških organizacija i odlučuje o njima.

Član 67.

Staleško predstavništvo bira za svaki saziv iz svoje sredine častništvo.

Član 68.

Zakonske predloge podnose po ovlašćenju Kraljevom pojedini resorni ministri.

Pravo podnošenja zakonskih predloga pripada svakome članu staleškog predstavništva, čiji predlog pismeno pomogne najmanje jedna petina članova staleškog predstavništva.

Član 69.

Zakonski predlozi u staleškom predstavništvu smatraju se za prihvaćene, ako postignu u prvom čitanju absolutnu većinu svih, a u drugom ili u trećem čitanju običnu većinu prisutnih poslanika.

Član 70.

Kralj zaključuje ugovore sa stranim državama, ali je za potvrdu tih ugovora potrebno prethodno odobrenje Staleškog predstavništva. Za potvrdu čisto političkih sporazuma nije potrebno prethodno odobrenje staleškog predstavništva.

Za ugovor, da tuđa vojska posedne zemljište Kraljevine Jugoslavije ili da predje preko njega, potrebno je odobrenje staleškog predstavništva. Staleško predstavništvo može, kad to traži državna potreba, odlukom u napred ovlastiti ministarski savet, da izda mere za neodložnu primenu predloženog ugovora.

Državna teritorija nemože se otudjiti ili razmeniti bez odobrenja staleškog predstavništva.

Član 71.

Zakone proglašuje Kralj ukazom, koji sa drži sam zakon rešen od staleškog predstavništva. Ukaz premapotpisuju svi ministri. Ministar pravde stavlja na ukaz državni pečat i stara se o njegovom obnarodovanju u »Službenim novinama«.

Zakon dobija obaveznu snagu 15 dana po obnarodovanju u »Službenim novinama«, ako sam zakon drukčije ne odredi. Dan obnarodovanja u »Službenim novinama« računa se.

Član 72.

Staleško predstavništvo ima pravo ankete kao i istrage u čisto administrativnim pitanjima.

Član 73.

Svaki član staleškog predstavništva ima pravo upravljati ministrima pitanja i interpelacije. Ministri su dužni dati na njih odgovor u istom sazivu ili opravdati se zašto odgovora nisu dali.

Član 74.

Staleško predstavništvo opšti neposredno samo sa ministrima.

Član 75.

U staleškom pretstavništvu imaju pravo, da govore samo njeni članovi, članovi vlade i vladni poverjenici — zato Kraljevim ukazom određeni.

Član 76.

Staleško pretstavništvo može punovažno rešavati, ako je na sednici prisutna jedna trećina svih poslanika.

Za punovažno rešenje potrebna je većina glasova prisutnih. U slučaju ravne podele glasova predlog o kome je glasano, smatra se da je primljen.

Član 77.

O svakome zakonskom predlogu mora se po potrebi glasati po tri puta i u istom sazivu pre nego što se konačno osvoji.

Član 78.

Staleški poslanik ne odgovara za glas, koji je dao kao član staleškog pretstavništva. Za sve izjave i postupke pri vršenju mandata bilo u sednicama staleškog pretstavništva ili u odborima ili u osobitom izaslanstvu ili u osobitoj dužnosti po odredbi staleškog pretstavništva odnosni poslanci odgovaraju staleškom pretstavništvu, po odredbama poslovnika. Za one izjave i postupke, koji sadrže krivično delo, staleški poslanik odgovara pred redovnim su-

dovima, ako staleško pretstavništvo daje zato odobrenje. No za uvrede, klevete ili zločine, staleški poslanik odgovara pred redovnim sudovima i bez prethodnog odobrenja staleškog pretstavništva.

Član 79.

Bez ovlašćenja, staleškog pretstavništva, njihovi članovi ne mogu se za krivice učinjene van vršenja mandata uzimati na odgovor, niti lišiti slobode dok traje njihov mandat, osim kad se zateku na samom delu zločina ili prestupa. Ali se u tome poslednom slučaju staleško pretstavništvo, ako je na okupu, odmah izveštava i ono daje ili odriče ovlašćenje.

Imunitetsko pravo poslanika nastaje danom kad mu istavi svedržavna staleška organizacija punomoć.

Ako postane poslanik pre nego što je nad njim po kakvoj krivici izrečena izvršna presuda, vlast koja vrši izvidjanje i istragu izvešćice o tome staleško pretstavništvo, koje daje ili odriče ovlašćenje za produženje postupka.

Član staleškog pretstavništva može se uzimati na odgovor samo radi onog dela, za koje je izdan.

Član 80.

Staleškom pretstavništvu pripada isključivo pravo, da u svojoj sredini održava red pre-

ko svog predsjednika. Nikakva oružana sila ne može se postaviti u zgradi niti u njezinom dvorištu bez odobrenja predsjednika. Isto tako bez njegovog odobrenja ne mogu nikakvi državni organi činiti u staleškom predstavništvu akt vlasti.

Niko oružan nesme ući u zgradu staleškog predstavništva, osim lica koja po propisu nose oružje i nalaze se na službi staleškog predstavništva.

ODELJAK IX.

Član 81.

Kralj imenuje i razrešava predsjednika ministarskog saveta. Predsjednik ministarskog saveta bira ministre iz narodnog saveta. Predlog odobrava Kralj. Predsjednik ministarskog saveta i ministri čine ministarski savet, koji stoji neposredno pod Kraljem. Ministri se nalaze na čelu pojedinih grana državne uprave.

Ministar može biti i bez portfelja. Ministar nemože biti višji funkcionar staleških organizacija.

Ministri imenuju niže državne činovnike po odredbama zakona.

Ministri polažu pre stupanja na dužnost zakletvu, da će biti vjerni Kralju i da će raditi po ustavu i po zakonima.

Narodni savet.

Član 82.

Narodni savet sastoji se iz stručnjaka, koji ne smeju biti višji funkcionari staleških organizacija ni članovi institucija, koje su ih predlagale. U narodni savet predlože svake godine do deset stručnjaka: kasaciono sudište, državni savet, svaka univerza, najviši ustavni sud i svedržavne staleške organizacije.

Narodni savetnici mogu biti pozvani u važnim pitanjima od strane ministarskog saveta na savetovanje.

Član 83.

Kralj i staleško predstavništvo mogu optužiti ministre za povredu Ustava i zemaljskih zakona učinjenu u službenoj dužnosti ustavnom sudu. Za štete, koje ministar učini gradjanima nezakonitim vršenjem službe odgovara država a ministar državi.

Član 84.

Ministar može biti optužen kako za vreme trajanja svoje službe tako i za pet godina posle otstupanja.

Predlog, da se ministar optuži, mora se učiniti pismeno i mora sadržati tačke optuženja.

Kad ministar optuži staleško predstavništvo, odluka o stavljanju ministra pod sud ima se doneti većinom glasa od dve trećine od ukupnog broja staleških poslanika.

Član 85.

Bliže odredbe o ministarskoj odgovornosti sadrži poseban zakon.

Član 86.

Upravna vlast može izdavati uredbe potrebne za primenu zakona.

Član 87.

Uprava u Kraljevini vrši se po banovinama, srezovima i opštinama.

ODELJAK X.

Član 88.

Banovinska samouprava.

U svakoj banovini kao samoupravnom telu postoji banovinsko staleško predstavništvo i banovinski staleški odbor.

Banovinsko staleško predstavništvo sastoji se iz delegata sreskih staleških organizacija po jedan za dobu 5 godina u smislu staleškog statuta.

Banovinsko staleško predstavništvo bira iz svoje sredine banovinski odbor, koji je samoupravni izvršni organ banovine.

Ban postavlja i razrešava banovinske činovnike na predlog banovinskog staleškog odbora.

Član 90.

Banovinska staleška predstavništva imaju pravo izdavati uredbe u svim skupnim pitanjima,

ma, gospodarskim i socialnim, svih staleža u banovini i regulisati sporna pitanja medju poedinim staležima i njihovim granama.

Član 91.

Banovinski staleški odbor sprema predloge banovinskih uredaba, a o njima rešava banovinsko staleško predstavništvo.

Banovinsku uredbu obnaroduje ban, koji prethodno traži saglasnost državnog saveta po njihovoj zakonitosti.

Državni savet je dužan dati ili odbiti saglasnost najdalje u roku od 14 dana. Ako se državni savet u tome roku ne izjasni, smatra se da je saglasnost data.

Član 92.

Državna vrhovna vlast stara se da banovinsko staleško predstavništvo vrši svoje zakonske dužnosti u odredjenim granicama i da ne povredi koji opšti državni interes. Istotako stoji banovinsko staleško predstavništvo pod nadzorom bana, koji ima pravo obustaviti sva rešenja banovinskog predstavništva i banovinskog staleškog odbora.

Žalba protiv odluka bana se podnosi ministru unutrašnjih poslova u roku 14 dana.

Član 93.

Banovinsko staleško predstavništvo rešava svake godine u svom prvom sazivu banovinski

budžet za narednu godinu po predlogu banovinskog staleškog odbora.

Član 94.

Banovinski budžet odobrava ministar finansija a Glavna kontrola ispituje njegovu izvršenje putem završnih računa.

ODELJAK XI.

Član 95.

Sresko staleško predstavništvo sastoji se iz delegata opštinskih staleških organizacija te ima ista prava i dužnosti kao banovinsko staleško predstavništvo u okviru ovog sreza.

ODELJAK XII.

Član 115.

Samouprava opština.

(Kao u ustavu iz god. 1931.)

Član 115.

Vojska ima da se upotrebi svakogodišnje za javne radove i to dva meseca.

(Kao u ustavu iz god. 1931.)

Član 116.

Ustanavlja se najviši ustavni sud. Prinaležnost odredit će se sa posebnim zakonom.

(Ostalo kao u ustavu iz god. 1931.)

Ština, stozovina, banovina i država na način da se odbor opštinskih staleških organizacija bira istovremeno sa delegatima za staleške organizacije. Izabrani delegati opštinskih staleških organizacija čine po konstituiranju sresko staleško organizaciono delegatno staleških staleških organizacija po konstituiranju banovinskog staleškog organizacionog odbora.

Obrazloženje nacerta staleškog ustava.

Državni narod delio se dosada na pojedince, u staleškoj državi pak se deli državni narod na staleže i to: 1. Zemljoradnici, 2. Zemljoradnički radnici i nameštenici, 3. Tvorničari, 4. Tvornički nameštenici i radnici, 5. Trgovci, 6. Trgovački nameštenici i radnici, 7. Obrtnici, 8. Obrtnički nameštenici i radnici, 9. Javni nameštenici, 10. Privatni nameštenici, 11. Verski predstavnici, 12. Slobodna zvanja intelektualaca, 13. Slobodna zvanja manuelaca i 14. Besposleni.

Po potrebi i po odobrenju nadležne upravne vlasti se osnivaju još i novi staleži.

Stalež sačinjavaju državljani, kod kojih su interesne sfere slične.

Staleži se još dele u organizme, čije su interesne sfere još srodnije i čine zajedničku stalešku skupinu. Svaki državljan mora se imperativnim putem organizovati u svome staležu. Organizacije po staležima izvršuju se po op-

štinama, srezovima, banovinama i državi na način, da se odbor opštinskih staleških organizacija bira istovremeno sa delegatima za sreske staleške organizacije. Izabrani delegati opštinskih staleških organizacija čine po konstituiranju sresku stalešku organizaciju, delegati sreskih staleških organizacija po konstituiranju čine banovinsku stalešku organizaciju, delegati banovinskih staleških organizacija čine po konstituiranju državnu stalešku organizaciju.

Izbore i konstituisanja staleških organizacija potvrdiće kompetentna državna vlast, i to u opštini i srezu sresko načelstvo, u banovini ban u državi ministar unutrašnjih dela.

Svaki stalež odnosno njegov organski deo ima pravo samouprave i pravo izdavanja okvirnog zakona po odobrenju nadležne vlasti i odobrenju pretpostavljene staleške organizacije u gospodarskim, socialnim, stručnim, zdravstvenim i upravnim pitanjima. Istotako ima svaki stalež nad svojim članovima i disciplinsku vlast.

Stalež prema staležu je potpuno jednako-pravan i slobodan.

Staleži, čije interesne sfere se ukrižavaju, sastavljaju permanentno zajedničko predstavništvo, koje po mogućstvu uredjuju sporna pitanja. U slučaju, da se ne dodje do sporazuma, ima da donose odluku kompetentno predstavništvo odnosno kompetentna državna vlast.

Celokupna samouprava staleža je pod kontrolom države. Svi staleži su zastupani u općinskom, sreskom, banovinskom i državnom predstavništvu po svojim delegatima sa istim brojem.

Pretstavništva imaju prvenstveno uredjivati sva zajednička pitanja sviju staleža te sporna pitanja izmedju pojedinih staleža na nadležnom teritoriju.

Izbori za općinska, sreska, banovinska i državna staleška predstavništva se ne vrše, već se delegiraju delegati od strane staleških organizacija u j e d n a k o m broju, bira se jedino odbor općinske staleške organizacije, koji se medjusobno konstituisaju i odredjuju delegate za opštinsko staleško predstavništvo i delegate za sresko staleško predstavništvo. Delegati pojedinih staleža u srezu se konstituišu i odredjuju delegate za sresku skupštinu i delegate za banovinsku stalešku organizaciju. Delegati staleških organizacija se konstituišu u banovinsku stalešku organizaciju u sedištu banovine i odredjuju delegate za banovinsko staleško predstavništvo, dva delegata za državno staleško predstavništvo i jednog za državnu stalešku organizaciju, koja se konstituiše iz poslanih delegata.

Kralj imenuje ministra predsednika, ministar predsednik pak izabere svoje ministre iz narodnog saveta.

Narodni savet se sastoji iz članova, koje svake dve godine predlažu Kralju univérze, kacioni sud, državni savet, najviši ustavni sud i svedržavne staleške organizacije. Kao članovi narodnog saveta, mogu biti predloženi samo oni državljani, koji su se istakli kao odlični stručnjaci u pitanjima, koja dolaze u obzir pri vođenju poslova u pojedinim resornim ministarstvima. Član narodnog saveta nesme biti viši funkcionar svedržavne staleške organizacije.

Staleški nacrt ustave uvodi isto referendum i inicijativu.

Kao sada potrebna odredba u staleškom ustavnom nacrtu je imperativni popis stanovništva, gde je besposlenost u svrhu zaposlenja istih na državnim imanjima i poduzećima, da bi se uklonila besposlenost.

Staleški nacrt ustava uvodi rad vojske u javnim poduzećima i postavlja kao novu instituciju najviši ustavni sud.

U ostalom se nacrt staleškog ustava slaže u glavnom — izuzevši način izbora narodnog predstavništva — sa ostalim ustavima u demokratskim državama.

Mi svi to znamo i vidimo, mi svi to osećamo, ali ne znamo kako i gde će se stvari svršiti.

Rad članova tom svetom, koja belako ili sigurno prelazi u kruti realnost, što će se dogoditi pred nama kada prestanu stajati besne demokratizma, marksizma i kada one ne budu imale više.

Današnja situacija.

Parlamenti, koji su postigli u raznim demokratskim državama svoj maksimum, postali su zbog partijsko političke napetosti nesposobni usmeriti različite divergentne sile ljudstva u zajednički cilj.

Nesposobnost parlamentarizma postaje akutna opasnost u trenutku, kada se izjednači broj poslanika vladine stranke i opozicije, što vodi zbog političkih napetosti i često nesavladivih teškoća u postizanju harmonije u osnovnim pogledima na državnu upravu, do neminovne katastrofe.

Danas više ne postoji borba za ideje, već borba za vlast. Usled toga padaju marksizam, kao i demokratizam u grešku diktature (Italija, Rusija, Nemačka, Španija), koja postaje ultima ratio, kada otkaže sistem.

Danas više nema krize ove ili one države, ove ili one političke partije, ovoga ili onoga političkog naziranja, danas je svetska kriza, koja vodi u politički kao i u gospodarski kaos.

Mi svi to znamo i vidimo, mi svi to osećamo, ali ne znamo kako i gde će se stvar svršiti.

Nad čitavom tom grozotom, koja polako ali sigurno prelazi u krutu realnost, što će se pojaviti pred nama kada prestanu sjajne pesme demokratizma, marksizma i kada one ne budu imale više nikakve privlačne sile, lebdeće opasnosti rata, kao posledice prekomernog naglašavanja nacionalizma i besposlenost, kao posledica gospodarske stagnacije i neuredjenosti radnih odnosa i prilika.

Opasnost postaja svakodnevno vidnija i ona se mora neminovno, da pretvori u živu realnost sa sadržajem zločina i pokolja.

Mi sve to slutimo, mi vidimo kako jurimo u propast, pevamo za vodjama visoke pesme praznih fraza umirajućeg demokratizma i raspadajućeg se marksizma, prepiremo se o pitanjima za koja to nema potrebe, gubimo se u sitnicama, borimo se za vlast zato, da dodjemo na vlast, a na vlasti drhćemo da vlast ne izgubimo i moramo je predati drugome, koji opet isto radi.

Slične primere i prilike nalazimo i u istoriji, koja nas na to upozorava, ali mi mislimo da to, što nas istorija uči, ne važi za nas. Čovek koji sve to sa razumevanjem posmatra, mora da izgubi veru u dostojanstvo čoveka i njegov razum.

Partijska i staleška država.

A. Rat.

Svi dosadašnji državopravni sistemi naglašuju u praksi prekomerno svoj nacionalizam. Tako ima Italija i Nemačka u svojim najjačim strankama fašizam i hitlerizam, parole »Italija nada sve, Nemačka nada sve«. Ovo prekomerno isticanje nacionalizma ne poznaje nikakve zajedničke platforme, nikakve zajedničke veze, već leti i traži neizbežive sukobe sa državama, što vodi međusobnom ratu.

Čovečanstvo je dosada uzalud tražilo međusobne veze, koje bi regulisale odnose između država, koje bi mogle biti sigurna zapreka ratu, kao zlu, koje pogadja celo čovečanstvo.

Svi dosadašnji pokušaji ostali su bezuspešni, sve institucije, sve konferencije su zatajile, jer dosadašnji državopravni sistemi ne stvaraju nikakove veze između pojedinih naroda, koje bi bile tako moćne, da bi mogle sprečiti rat.

Zar ne potvrđuje kitajsko-japanski rat te tvrdi u svim svojim pojavama.

Uredjenjem države po staleškom ustavu i stvaranju staleške internacionale, koja bi vezala sve staleže sveta po njihovim interesnim sferama: seljaka sa seljakom, radnika sa radnikom i t. d., data je mogućnost postojanja medju narodima nerazdružive veze, koja bi isključila i onemogućila svaki rat.

B. Besposlenost.

Još je veće zlo od rata, koje se danas širi po svetu kao kuga i preti čovečanstvu besposlenost. Besposlenost je posledica neuredjenih odnosa izmedju pojedinih staleža, prelaz stanovništva iz jednog staleža u drugi je veći, nego što je potreba i taj prekomerni prelaz stvara besposlenost.

Nužno zlo, koje se razvija iz besposlenosti, je otpor, nepoštovanje zakona, zločin i revolucija. To je razumljivo, kada se prizna, da svaki pojedinac ima pravo da radi i živi i da, ako to nema, posiže za svakim sredstvom, pa bilo ono i nedozvoljeno i štetno za čovečanstvo, samo da dađe oduška svojoj beđi. Sa siromaštvom se ljudstvo sprijateljuje, jer siromaštva uvek bilo i biće, ali se sa besposlenošću ljudstvo nikad ne može sprijateljiti, jer ona uništava život, na koji ima svaki pravo, na strašan način sa lakoćom.

Svi dosadašnji sistemi, kao i države, svesne su toga i pokušavaju, da to zlo odstrane pomoću zakona, da se uvodi porez za besposlenost i dele potpore. Taj je način uredjenja toga pitanja privremen, jer se sa potporama pomaže samo privremeno, ali se ne može odstraniti besposlenost.

Pa i same potpore su sumnjivoga značaja, jer one stvaraju delomrsce, skitnice, neradnike i zločine. U staleški uredjenoj državi je besposlenost nemoguća, jer se prelaz iz jednog staleža u drugi ima da reguliše prema međusobnim potrebama.

Kruta je istina za članove jednog staleža, da u tom pogledu postoje ograničenja ali je to interes čitave zajednice i usled ovih ograničenja je njen mir sigurniji i toga radi se ta ograničenja imaju da izvrše u cilju, da se spreči veće zlo.

C. Kapitalizam.

Sa sigurnošću bi se moglo lako tvrditi, da je jedan glavnih uzroka današnjoj krizi sakupljanje ogromne množine novca i spekulativna trgovina sa njime u rukama nekolicine, jer je kapitalizam gospodarski individualizam, koji je pao u politički liberalizam i demokratiju.

Kapital bez radne sile iskorišćuje radništvo te stvara nered i siromaštvo. Državni kapitalizam, koji je u važnosti kod marksista,

medjutim ima iste posledice kao kapital u demokratskim državama.

I u tom pitanju smo svi istog mišljenja ali ne može se znati, gde će kapitalizam iskuhati svoje zlo i ako ga se kraj najbolje volje ne može sprečiti.

U staleško uredjenoj državi mora kapitalizam da propadne, jer kapital prelazi iz ruku pojedinca, što važi i za marksističku državu, u ruke pojedinih staleža, medjusobno se pravedno deli i zadržava se putem zadrugarstva za sve članove staleža. Mesto kapitalističkog i marksističkog gospodarstva nastaje sa jako razvitim zadrugarstvom staleškog gospodarstva.

D. Vera.

U demokratskim, liberalnim i marksističkim državama jedan je od glavnih sukoba vera i narodnost. Oduzimanje vere i narodnosti pojedincu znači pljuniti u lice demokratizmu i slobodi, što demokratska država na svakom koraku naglašuje.

Partizanstvo se služi tim parolama i vuće ih na taj način u blato svagdašnje politike.

Staleško uredjena država u tim pitanjima ne poznaje sporova, jer se vera, kao i narodnost poštuje od svakoga i svakom se daje potpuna sloboda uređivanja toga kao svoje lične stvari.

E. Partizanstvo.

Dosada se državni narod organizovao u političke stranke prema tome, slaže li se sa ovim ili onim programom. Organizacija po interesnim sferama, po staležima, dolazila je u dosadanjim državnopravnim sistemima sve više do važnosti. Konstatovati moramo i to, da se je potreba organizacije po staležima, od rimskog vremena ovamo, gde su postojali kolegiji, t. j. organizovani staleži sveštenika, nižih gradskih nameštenika, slikara, trgovaca itd., razvila u beskonačnost. Danas skoro nema interesne sfere, koja ne bi imala svoje organizacije.

Postoji jedno zlo, koje sprečava konačno uređenje organizacija po staležima i njihov intenzivan rad, to je partizanstvo. Upravo partizanstvo razdvaja skupnost pojedinih staleža, te se posluži staleškim organizacijama i njihovim članovima u izborima. Današnje su staleške organizacije obojene partizanstvom i podredjene strankama. I to je baš uzrok, da se dosadašnje staleške organizacije ne mogu da razvijaju i deluju u smislu svojih ciljeva.

Ako pogledamo programe demokratskih stranaka, svi su medjusobno slični i postoje male razlike, u gospodarskom obziru beznačajne. Svi programi pevaju himnu demokratizmu prepojenju političkim liberalizmom i nacionalizmom, puni su lepih ali praznih fraza.

Istorija nas, međutim uči, da su ti programi samo na papiru, međutim u životu nikad ne dolaze do oživotvorenja.

Oni postoje. Svaka stranka mora da ima svoj program, da oko sebe sakupi narod sa kakovom zvučnom frazom svog programa.

Od interesa je činjenica, da vodje partija u najviše slučajeva i sami ne poznaju program svojih partija a ogromna ga većina naroda uopšte ne poznaje. Programi su dakle tu, da o njima raspravljaju teoretičari, koji su obično izvan partija.

Prema tome narod ne vodi u partiju njezin program iako to nazivaju tajinstveno visoki partizani — »svetsko naziranje«. — Narod se sakuplja u partiji radi toga, da u njima pokuša, da ostvari svoj gospodarski interes, da pokuša da napreduje putem partije, da uživa u partiji zaštitu i potporu, što je jedini agens, koji vodi pojedinca u partiju.

Partija međutim, svakom organizovanom pojedincu ne može da udovolji, već s razloga, što ne mogu, da imaju konkretni gospodarski program za svakog organizovanog pristašu, pošto se međusobni gospodarski interesi organizovanih članova međusobno kose, jedni drugima su protivni. Kako je obično nemoguće, da se svi interesi dovedu u sklad a ipak je potrebno, da se pristaše održi u partiji i da se njihov broj poveća, mora da se služi drugim sredstvi-

ma. Jedno je od takovih sredstava protežiranje položaja i gospodarskih interesa nižih vodja, koji im privlače što više naroda u partiju, koje i partija drži, čime se uvodi u partiju korupcija. Drugo je sredstvo, da partije održe pristaše u svojim redovima teror, jer se svako, ko istupi iz partije izlaže opasnosti, da ga napuštena partija, koja u rukama ima vlast ili će doći na vlast, gospodarski i moralno progona često do uništenja. Da bude kompaktnost partije jača, seju partije medju pristalice mržnju prema svima i svakom, ko nije u njihovim redovima. Partizanstvo fanatizuje svoje pristaše, jer treba organizovane, disciplinovane, komandovane članove, slepo odane njoj i napadače, koje se mora držati zajedno. Partizani skrivaju svoje tihe ambicije i veru, svoje grehe, svoje zločinačke prohteve, svoje želje, svoje mržnje i osvetljivost pod program svetsko naziranje, gde se sabire sav smrad i partizanska zloba. Partizanstvo se služi svim mogućim načinima, da bi dobilo poverenje naroda te je dosta bestidno, da se prilagodjuje promenljivim zahtevima nerazumne i nestalne gomile i njezinim ružnim instinktima, sve to da dobije vlast.

Partija veli a s njom i ceo demokratizam, volja naroda je jedini zakon, volja naroda smo mi vodje partija. Kakova je razlika sada medju apsolutizma Ljudevita XIV. »L'Etat c'est moi« i demokratizma, liberalizma i marksizma?

Partizanstvo laže, propoveda, moli, vara, intrigira, internira i ubija a sve to radi toga, da dodje na vlast i da se održi na vlasti.

Tako izgledaju svi programi, ideje, svetska naziranja, kad dolaze sa jasnih polja, gde staju čisti oblici, na prašnjavu i blatnu cestu istine.

Partizanstvo se služi korupcijom, terorom i seje mržnju, samo da bi održalo na okupu svoje pristaše i da bi povećalo njihov broj.

To je potpuno jasno, jer bi se partije morale raspasti, kada ne mogu da dadu pojedincu ono što od partije traži.

Mi dakle vidimo, da u životu ne postoji program, niti svetsko naziranje, već sve to nadomeštava teror, korupcija i neprijateljstvo, putem kojih se hoće partije, da povećaju i dodju do vlasti.

Nema te drskosti i bestidnosti, kojima se partije ne bi poslužile, samo da ojačaju svoju moć i postignu svoj konačni cilj: dobiti vlast i održati se na vlasti.

Mi smo utvrdili, da su razni programi demokratskih stranaka malo različno obojeni, natpisne daske, ali kovane iz istoga čelika: vlast bezuvetno, nesporno vlast. Ako se i uzme, da su u poimanju gotovih teoretskih pitanja različni, neka mi se objasni, kakva je razlika u gospodarskom pogledu i njegovom napretku između seljaka, koji se nalazi u jednoj, drugoj

ili trećoj partiji, između staleža sa istim interesnim sferama, koji se nalaze u pojedinim partijama, kada te razlike nije moguće utvrditi?

Zašto se dakle kolju staleži sa istim interesnim sferama, koji se nalaze u različitim partijama. Odgovor na to je lak. Kolju se radi toga, jer partizanstvo tako hoće, da uveća i održi svoje pristalice, jer bi inače partije morale propasti.

Kako bespredmetan i stvarno beznačajan je boj između pojedinih partija, dokazao je najbolje u Jugoslaviji g. djeneral Živković, koji je jednom potezom i odlučnom gestom odstranio međusobne sukobe između četiri partija s tim, da je njihove programe, ispočetka protivne, spojio u jedan i dao bivšim partijskim vodjama položaj u novoj zajedničkoj partiji. Pred tom gestom g. djenerala Živkovića, pali su svi programi, svi principi, sva svetska naziranja i to iz razloga, jer nije bilo programa i jer nije bilo svetskih naziranja.

Koliko je u tome potsmevanja, koliko sarkazma svim političkim teorijama i principima a ipak je taj korak bio opravdan, jer se htelo da odstrani ono zlo, koje se naziva partizanstvo.

Staleško uredjenje države ne poznaje partije niti poznaje borbe za vlast. U staleško uredjenoj državi vlast je pravilno podeljena. Pitanja, naročito gospodarska, koja se tiču pojedinih staleža imaju da rešavaju staleži sami pu-

tem samouprave i uredaba, svaki član ima da uživa potporu i zaštitu celoga staleža pri rešavanju svojih gospodarskih pitanja. Na taj način ima narod sam vlast u rukama i data mu je mogućnost, da rešava svoja vitalna pitanja. Država pak ima da rešava ona pitanja, koja su eminentno državna i sva sporna pitanja između pojedinih staleža, uređuje i odlučuje po saslusanju pojedinih staleža u nastalim sporovima, kao i po zajedničkim pitanjima. Staleška država ne poznaje korupcije, terora, demagogije, partizanstva, međusobne borbe, jer su u staleškoj državi svi staleži međusobno jednakopravni, pa svega toga usled svog uređenja i ne može poznavati.

Demokratska država neprestano propoveda jednakost, slobodu i pravo učešća pri rešavanju državnih poslova, fraza: »liberté, egalité, fraternité«, vuče se kroz stoljeća. Kako pak ona izgleda danas u životu, svaki oseća.

Učestvovanje u rešavanju državnih pitanja pojedinca sastoji se u tome, da pojedinac može po diktatu svoje partije svaki put, da bira one poslanike, koje određuje partija.

Kad je birač dao svoj glas po običaju čoveku, kojega uopće nije poznao, prestalo je njegovo odlučivanje u državnim poslovima, jer on nema više prava i ne može više kontrolisati ovoga čoveka u njegovom radu na pomenutim poslovima.

Poslanik međutim, sam i pored najbolje volje ne može da zastupa u demokratskoj državi svoje birače, jer oni pripadaju po svojim interesnim sferama protivnim staležima, pa ako bi učinio nešto za jednu interesnu sferu, kršio bi s tim pravo druge interesne sfere. Glasač je dakle poslanika poslao, da čuva i unapređuje njegov gospodarski interes, pa kada to poslanik ne može usled divergentnih interesa svojih birača, gubi pravo zastupanja.

Poslanik u parlamentu postaje lutka i glasa za zakonske predloge samo onda, kada to hoće njegova partija, ne obzirujući se na to, da li je zakonski predlog dobar ili ne i da li odgovara interesu njegovih birača.

U demokratskoj se državi govori toliko o političkoj slobodi, koja je iluzorna, ako se ima na umu, da se birač glasajući izlaže opasnosti, da će ako njegova partija ne pobedi, biti još izložen proganjanju i da će mu to škoditi njegovim gospodarskim interesima, jer je partijsko geslo uvek: »oko za oko, zub za zub«.

U staleškoj državi, međutim odlučuje o svojim gospodarskim interesima svaki pojedinac u svojoj staleškoj organizaciji, putem samouprave ili okvirnih uredaba. U staleškoj državi su izbori staleških odbora slobodni i svak ima pri izboru općinskih i staleških odbora prtljike, da se odluči za poznate mu kao najbolje ljude. Svak je sa staleškim odborom u doti-

caju, lako kontroliše njegov rad, s njime se posavetuje i dobiva od njega potporu. Sve daljne staleške institucije konstituišu se same. Isto tako i staleška predstavništva bez nepotrebnih izbora.

Svaki pojedinac ima putem staleške organizacije opštinske, sreske, banovinske te staleškog predstavništva uticaj i kontrolu nad državnim poslovima.

U partijskoj državi je konačan cilj partije, da dodje na vlast i održi se na vlasti.

Do sada smo utvrdili, da stranke došavši na vlast, već u času preuzimanja vlasti počinju da drhću i bore se, da ostanu na vlasti, jer im protivna partija to osporava. Zato se u normalnim prilikama vlade vrlo brzo i često menjaju, budući svaki vodja partije želi da bude ministar, tako, da se u opšte nije moglo doći do gospodarskog i uopšte do rada, pošto ovakav rad zahteva mira, vremena i stalnosti.

Partije, što su bile na vlasti, htele su vlast zadržati u svojim rukama i toga radi su upotrebljavale svu svoju energiju u borbi sa protivnicima i iscrplile je. Mesto ozbiljnog rada, došao je zahtev za vlašću, koji su partije podupirale i zadovoljavale identifikujući se sa državom i državnim poglavarom, a sve što jim je vlast osporavalo, bilo im je protudržavno i opasno za državu i vladara. Tako je opravdavanje i obrazlaganje potrebe njihovog ostanka

na vlasti zbog toga postalo partijama glavni oslonac, da se drži na vlasti. Partije su na taj način prisvajale pravo, da proganjaju sve, što je bilo protiv njihovih načela t. j., da je sve protudržavno i da vladina partija ima jedina pravo, da bude na vladi kao jedina državotvorna. Taj način postupanja poznat je već u starim grčkim vremenima pod imenom »sikofanstvo«, koje se sastojalo u tome, da su sikofanti ogovarali svoje sudržavljanu u cilju da sebe podignu, dobro znajući, da im čine krivicu. Sikofanti su radeći iz patriotskog čustva kovali dobrobit za sebe.

Kada dodje vladina partija u opoziciju, napusti svu državotvornost, koju preuzima nova partija, koja postupa slično na isti način kao predjašna. To nam potvrđuje istorija i to bje u obraz svakoj morali i svako poštenje gubi podlogu.

U demokratskoj državi dolazi na vlast onaj, ko je najsposobniji govornik, ko najtemeljiteje zna uveriti svoje pristaše, da protivna stranka nije u pravu.

Kriterij sposobnosti u vodjenju pojedinih grana države dakle je govorništvo i intriga i nestručna sposobnost.

Staleška država, koja ne poznaje partizanstvo, ne poznaje niti borbe za vlast. Na vlast dolazi onaj, koji je po mišljenju svedržavnih staleških organizacija, univerziteta, državnog

saveta i kasacionog suda najsposobniji i od tih sposobnih ima predsednik vlade, da izabere najsposobnije, da stupe na čelo pojedinih grana državne uprave. U staleškoj državi se daje državnoj upravi vremena za rad, stalnost je osigurana za duže vreme i time je svaki rad omogućen.

U staleškoj državi nema državotvornih i protidržavnih elemenata, jer u njoj vlada red i svaki pojedinac je na svom mestu.

U partijskoj državi očekuje pojedinac potporu, oslobodjenje od gospodarskog zla i gospodarski napredak od države same odnosno od državne uprave.

Državna uprava sa čitavim svojim upravnim aparatom nije nikad u stanju da zadovolji prohteve ogromne većine pojedinaca, jer je to nemoguće. Pojedinac to ne će i ne može da razume, usled čega uvek pada krivica i mržnja širokih slojeva na državnu upravu, što ima za posledice brzo menjanje vlade, pa i nered, pokolje a dolazi i do revolucije.

U staleškoj državi pojedinac nema prava i ne može svoj gnev, da iskali na državnoj upravi, jer je njemu data mogućnost i ima prava, da uredjuje svoja gospodarska i ostala pitanja putem svojih staleških organizacija, samouprava i okvirnim zakonima. Na taj način otpada odij, kojega snosi u partijskoj državi svaka, pa makako sposobna državna uprava, otpada mo-

gućnost nereda i revolucije. Tako se pojednostavljuje državna uprava, a državni aparat smanjuje.

Ako u kratko rekapituliramo, moramo konstatovati, da je partizanstvo zlo, koje smeta svaki rad, koje ide za tim, da dodje na vlast, da dobije za svoje partijske vodje položaje, da je partizanstvo ono, što seje u narodu neprijateljstvo, stvara korupciju i pruža mogućnost revolucije. Mi svi to znamo i vidimo, ali padamo uvek u iste greške.

To su razlozi, da danas pred nama umire gospodarski individualizam, koji stvara podlagu demokraciji i političkom liberalizmu.

Partije stavljaju u program bitnije medje-
nja države, radi tih pitanja vode medjusobnu
borbu usled čega je više puta data mogućnost
da dodje usled zaostalih protivnih stavovišta
do državnih nemira i revolucije.

U staleškoj državi je tako medjenje po-
centrirano, federativno, konfederativno i stoga
bosta stvarno značaja, jer je vlast izmirena de-
javne uprave i staleška (tačno medjusobna po-

Partije stavljaju u program bitnije medje-
nja države, radi tih pitanja vode medjusobnu
borbu usled čega je više puta data mogućnost
da dodje usled zaostalih protivnih stavovišta
do državnih nemira i revolucije.

Državni oblik.

Partijske su države uređene centralistički, federativno, konfederativno, sa većom ili manjom samoupravom, avtonomijom ili samostalnošću pojedinih pokrajina, tako, da postoji veza između pojedinih pokrajina, koje sačinjavaju državopravno skoro samostalne države, samo sa državnim poglavarom.

To državno uređenje je više puta u partijskim državama od vrlo velikog značaja, jer se mora uzimati obzira na različite stupnjeve homogenosti ljudstva, njegovu kulturnu sposobnost i običaje.

Partije stavljaju u program pitanje uređenja države, radi tih pitanja vode međusobnu borbu, usled čega je više puta data mogućnost, da dodje usled zaoštrenih protivnih stanovišta do državnih nemira i revolucije.

U staleškoj državi je tako uređenje po centralizmu, federaciji, konfederaciji i slično dosta stranog značaja, jer je vlast između državne uprave i staleža tačno međusobno pode-

ljena a teritorijalna je podela više tehničke važnosti.

Države se nadalje dele gledom na državnog poglavara u monarhije i republike. I to pitanje izaziva u partijskoj državi sporove između stranaka i ma da je to u istinskoj parlamentarnoj demokratskoj državi dosta beznačajno. I to pitanje dovodi, kako vidimo baš u zadnje vreme, do pokolja i revolucije.

U staleškoj državi je ovo pitanje potpuno beznačajno, jer se staleška država daje urediti sa državnim oblikom i monarhije i republike.

Postanak staleške ideje.

Staleška ideja nije nova. Ona potiče još iz starog veka. Postojala je u srednjom veku u cehovima, u novom veku i sada u sindikalizmu. Novo u mojem izvadjanju je jedino to, da staleška ideja odstrani partizanstvo i preuzme sama vlast u državi.

Ta misao nije moja, već je se ona izašla iz naroda i od pojedinaca, s kojim sam u zadnjih deset godina dolazio u doticaj naročito u vremenu godine 1925, kada sam vodio sindikat rudarskog radništva u Sloveniji.

Priprost čovek imao je i ima uvek samo jedan zahtev: »pustite me na miru sa politikom, dajte mi mogućnost da radim, da zaradim svoj kruh«. Toj osnovnoj ideji odgovara staleška ideja.

U smislu staleškog uredjenja države pisao sam već u »Delavske novice još godine 1923 i postavio tu ideju godine 1924 do 1925 u konkretnijem obliku na anketi u Zagrebu, koju je sazvaio ondašnji ministar socijalne politike dr.

Behmen i stvar objavio u zagrebačkoj reviji »Bankarstvo«. Još odredjeniji staleške ideje dao sam u raspravi »Za organizaciju države po interesnim sferama i za njihovu samoupravu«, koja je izašla 8. VIII. 1928. godine u zagrebačkoj reviji »Bankarstvo« i kasnije, mislim januara ili februara 1929, u četiri uvodna članka, koje je doneo beogradski dnevnik »Pravda«.

U zadnje vreme se ta zamisao u svetskoj javnosti više puta pojavljivala u svojim prvim začecima. Spominjem poslanicu pape Pija XI. »Quadragesimo anno«, zatim izjavu bivšeg ministra predsednika Pavla Boncoura po napuštenju vlade, da razvoj budućih država počiva v sindikalizmu. Amerika i Njemačka traži mesto sličnoga.

Dr. Otmar Spann, univerzitetski profesor u Beču, izdao je godine 1931 u mesecu augustu knjigu »Der wahre Staat«, u kojoj znanstveno raspravlja o ideji staleške države i zastupa isto mišljenje, da će se u budućnosti državopravni sistemi promeniti u sistem staleškog uredjenja države.

Od interesa je, da univerzitetski profesor dr. Spann, tri godine zatim, kako je izašla moja rasprava u »Bankarstvu« odvojeno od mene a da nismo nikad bili u vezi, zastupao isto mišljenje.

I u sadašnje vreme čuju se glasovi, da republika Avstrija misli, da nadje izlaz iz političke

krize uredjenjem države po staležima, koja ideja najverovatnije počiva na teoriji, koju je postavio univerzitetski profesor dr. Spann u knjizi »Der wahre Staat«.

Osvedočen sam, da će se današnje države, kada demokratizam i politički liberalizam dođu do potpunog sloma i kada uquine »spasonosna biljka« demokratizma i marksizma, pretvoriti u države sa staleškim ustavima.

Za organizaciju države po interesnim sferama i za njihovu samoupravu.*)

Dr. EMIL STEFANOVIĆ

kabinet predsednika ministarstva saveta

I.

Kada pogledamo natrag u istoriju državnopravnog razvitka čovečanstva, konstatovati možemo, da su se svi dosada poznati državnopravni sistemi sa svim svojim gospodarskim, socialnim i kulturnim programima pojavljivali već u trima velikim etapama u starom, srednjem i novom veku.

Apsolutizam, konstitucionizam, parlamentarizam, pa i sovjetizam bili su u republikanskom i u monarhističkom obliku, bilo u teoret-

*) Rasprava izašla je u reviji »Bankarstvo« augusta 1928. god.

sko-kapitalističkoj ili socialističkoj formi primenjeni — u svim mogućim varijacijama i nijansama, već i u istorijsko državno-pravnom razvitku starodavnih asirskih, egipatskih, grčkih i rimskih država kao i u srednjevjekovnim državnim tvorevinama Franaka i Germana, i u novodobnim državama slavenskim, german-skim i romanskim.

Mi vidimo dakle, da su bili već svi do danas poznati državno-pravni sistemi sa svojim gospodarskim, socialnim i kulturnim programima dovoljno isprobani, ali ipak moramo naročito da konstatujemo, da nije ni jedan od njih i njihovih varijacija zadobio stalnosti i konstantnosti, nego se nasuprot održao samo izvesno doba, a posle toga prošao je i pripremio mesto drugome.

Svi su ti sistemi zapali istoj sudbini, i ako više puta i sprobani, i svima bila je vlastita jedna te ista tendencija, doći bar za izvesno vreme do vlasti, diskreditirati se i ukloniti se milom ili silom drugom novom sistemu, koji je posle svog privremenog procvata išao onim istim putem neminovne propasti. Istorijska je istina, da se od najstarijih vremena do danas nije ni jedan od tih sistema dospelo do onog viška i savršenstva na kojem bi, na osnovu realnih i svakog partizanskog oportunitizma lišenih istorijskih dejstava, morao da se prozove boljim od ostalih.

II. Osim državnopravnog uređenja države, sadržava svaki od tih sistema i uređaj gospodarskih, socialnih i kulturnih pitanja celokupnoga državnoga naroda i svakog pojedinog njegovog člana.

Po mom mišljenju i po iskustvima istorijske prakse za stabilnost i konstantnost pojedinog sistema, državnopravni i teritorijalni uređaj države nipošto nije od tolikog značaja kao što je nasuprot uređaj gospodarskih, socialnih i kulturnih pitanja državnoga naroda. U tom pogledu razabiru se iz svih tih sistema dve velike osnovne linije, od kojih jedna sadržava socialistički a druga kapitalistički, odnosno u njihovim granicama nijansirani uređaj pojedine države.

Tendencija je kapitalističkog podizanja gospodarstva pomoću postojećeg kapitala, privatne inicijative te iskorišćavanja gospodarsko slabijih elementa, dok međutim socialistički društveni poredak bazira na marksističkom suzbijanju privatnog kapitala i privatne inicijative, stremeći za socializacijom kapitala i produktivnih sredstava pod vodstvom same državne uprave.

Istoriski razvitak događaja, koji su bili sad podesniji za kapitalizam, a sad za socializam, pa su tako pomogli i jednome i drugome do praktičnog primenjivanja i isprobanja, do-

kazao je, međutim, da ni jedan i drugi nije bio u stanju, da postigne neku stabilnost i konstantnost. Borba, koja se vodila, pa još i danas se vodi između jednog i drugog, donela je privremenu pobjedu nad kapitalizmu, a nad socijalizmu. Ali niti je jedan niti je drugi sistem bio sposoban, da udovolji realnim, gospodarskim i socijalnim potrebama naroda.

Istorija sama potvrđuje na svim svojim stranicama, da je gospodarsko stanje naroda, pojedinih staleža i pojedinaca u kapitalističkoj državi bilo neudovoljivo, pa je baš ta neudovoljivost bila onaj spiritus agens, koji je stvarao negodovanje, opoziciju i revoluciju prema postojećem sistemu. To je nezadovoljstvo rušilo postojeće i uvek tražilo nešto novog i boljeg, što bi moglo da stabilizuje gospodarski i socijalni položaj naroda i da ukloni sve one bezbrojne velike i male uzroke, koji to nezadovoljstvo stvaraju i podržavaju.

Nezadovoljstvo naroda tražilo je u svojim većitim čežnjama po boljem, nešto novo, ali u svojoj nemoćnosti i nemogućnosti naći to novo ono se redovito vraćalo k starome, da pomogne jednom od starih, već davno primenjenih i zabačenih sistema do ponovnog primenivanja.

Jedini logičan zaključak, koji se može iz sviju tih činjenica povući, jeste taj, da je socijalistički društveni poredak u pogledu pobolj-

šavanja gospodarskog i socijalnog stanja celokupnosti kao i pojedinih staleža i pojedinaca, posve jednak kapitalističkome. Isto vredi o tim sistemima i u pogledu raspoloženja naroda prema njima u svim, apsolutističkim, konstitucionalnim, parlamentarnim i sovjetističkim republikama i monarhijama. Kad bi taj zaključak bio pogrešan, onda bi jedan od tih sistema u dugim vekovima dosadašnjeg društvenog postojanja morao, da se održi kao najbolji, ali to se nije dogodilo i taj je zaključak dakle posve pravilan ili je još više — jedna nepromenljiva činjenica.

III.

Nastaje sada pitanje, dali je moguće naći jedan novi sistem, koji bi bio sposoban, da udovolji potrebama državnoga naroda, da sredi i poboljša njegov gospodarski i socijalni položaj, ili je narod osuđen, da bude uvek nezadovoljan i opozicionalistički raspoložen prema postojećem društvenom poretku, pripremajući uvek nove perturbacije i revolucije.

Ako hoćemo, da odgovorimo na postavljeno pitanje moramo pre svega, da se upoznamo sa pojmom države i njene zadaće pa da se poglobimo u pitanja celokupnog državnog naroda kao i pojedinaca kao člana države.

O pojmu države postoje najrazličitija mišljenja, ali možemo pre svega, da izluštimo iz

sviju tih kontraverzija ipak jednu sigurnu i nepromenjivu diferenciju, da je država pravna organizacija ljudi sa suverenom vlašću na stanovitom teritoriju.

Ja se u suštini slažem sa tom postojećom i sada merodavnom definicijom, ipak bih hteo, da u toj definiciji podvučem još jedno, naime, da je država pravna i **gospodarska** organizacija. Celokupna gospodarska organizacija države, sa kojom je usko vezan položaj pojedinaca, u tom pojmu tako je važan element, da je bez vlastitog narodnog gospodarstva svako zamišljanje države posve nemoguće.

Svakidašnji život i njegovo imperativno traženje međusobnog i uzajamnog potpomaganja naroda u okviru državnog teritorija traži bezuslovno ispopunjenje i nadopunjenje definicije države sa oznakom gospodarske organizacije. Sve to postaje još jasnije onda, kad promislimo, da je kod sastavljanja tog pojma potreban državni narod, koji se sastoji iz pojedinaca, kojih osnovna tendencija jeste stvaranje mogućnosti životnih uslova u okviru tog državnog teritorijuma.

Momenat gospodarstva u pojmu države su uvaživali već mnogi postojeći državni sistemi u kapitalističkoj i socialističkoj formi, i baš radi toga smatram, kao najprikkladnije, da dođe ta oznaka, koju nama nameće život sam, u definiciju pojma države kao samostalan i osobito

naglašen, uprkos tome, da je u istini osebovan već u samoj reči pravna organizacija, pošto je baš pravo ona norma, koja uređuje sužetak pojedinaca međusobno i prema celokupnosti.

Ako sad pogledamo državne sisteme, moramo da primetimo, da u istinskom životu u gospodarskom pogledu sužetka pojedinaca među sobom i prema celokupnosti države nisu pravno organizovane i baš u tom nalazim ja osnovnu pogrešku sviju tih sistema i iz te se pogreške rađaju sva zla naših društva u prijašnjim i sadašnjim vremenima.

IV.

Državna vlast, koje je ustavni deo pojma države baš radi toga, što drugi sastavni deo pojma države, pravna organizacija ljudi nije izvedena, nemože da dođe do pravog izražaja, pošto ima posla sa ogromnom amorfnom masom, koje međusobni interesi i traženja pojedinaca, kao sastavnih delova te amorfne mase, kose se međusobno u tisuću i tisuću pogledima.

Upravo u toj se činjenici nalaze svi uzroci nezadovoljstva i one večite borbe protiv postojećih sistema, klice revolucije i uzroci padanja i propadanja pojedinih sistema.

Državna vlast traži leka tom zlu pomoću razbremenivanja svog rada i odgovornosti u pogledu uređivanja sužetka pojedinaca i celo-

kupnost time, što deli državni teritorijum u više ili manje autonomne pokrajine, oblasti, srezove, gradove i sela, kojima prepušta deo svojih prava i zadataka. Ona pokušava, da izvede putem decentralizacije i teritorijalne podela organizaciju naroda, ali nemože ni na taj način, da uspe, pošto ima teritorijalna organizacija isto tako da rukovode sa amorfnom masom ljudi, kojih međusobni su interesi u neštetim fazama diametralno protivni.

Tu osnovnu grešku, iz koje proizlazi sve zlo i nezadovoljstvo, do danas nije mogao da reši niti socialistički niti kapitalistički sistem i nije ju upoštevao sistem sovjetistički sa marksističkom gospodarskom tendencijom.

Marksizam pokušava doduše, da reši to pitanje na taj način, da deli čovečanstvo u dve klase u iskorišćavanu i u iskorišćavajuću, koja poslednja ubija pomoću kapitala gospodarski napredak iskorišćavanog proletarijata. Ali kako marksizam taj problem hoće da rešuje u praksi, on ne traži sporazum između jedne i druge klase, između iskorišćavanog proletarijata i iskorišćavajuće buržuazije, nego daje vlast u ruke jednostavno jednoj favoriziranoj t. j. proletarskoj klasi. Sa tim prelazi marksizam i kapitalistički sistem proletarijata, ili bolje, u kapitalistički sistem njegovog vodstva, koji stvara pomoću vlasti novu klasu ljudi, koji su posve slični buržoaziji, i kojih proletarski

značaj samo je jedan spoljni potez, što najlepše dokazuje slučaj Rusije i u prijašnjim vremenima slučaj francuskog komunizma.

Klasna borba, čiji je zadatak, da pomore proletarijatu do vlasti, postaje u istinskom životu nesmišlena, jer u svakoj amorfnoj masi državnoga i svetskoga naroda postoje interesne divergencije, a te su divergencije naročito baš u krugovima iskorišćavanih te iskorišćavajućih, među kojima se najčešće vodi spomenuta klasna borba.

Mi vidimo dakle, da oseća marksizam potrebu podela čovečanstva u dve klase, ali interesne sfere faktičkog života toj podeli ne odgovaraju, što je životna praksa sama već i više slučajeva jasno ispričala i potvrdila; ali nasuprot zasluga je marksizma baš u tome, što je prvi pokazao potrebu organizovanja države po pojedinim interesnim sferama u svrhu uredjenja pravnog gospodarskog sužitka.

V.

Mi smo ugotovili, da organizacija države po tim interesnim potrebama nije izvedena i da je baš taj nedostatak uzrok svemu gospodarskome i socialnome zlu.

Čovek pojedinac vrlo se rado identifikuje sa svojim ličnim interesima, i ovo što bazira u početku na istim razumskim posledicama,

može se lako i često pretvoriti u osećaj i veru. Ista ideologija može pod uticajem jednakih interesa i srodnih rada, da se polagano promeni u jedan snažan ujedinjavajući osećaj potrebe zajedničkog života, iz kojeg se osećaja poradaju staleške simpatije spremnog međusobnog potpomaganja, osećaj solidarnosti i discipline, kao i požrtvornost prema organizaciji, koja u svoj vlastiti ja često puta zaboravlja i žrtvuje ga zajedničkim ciljevima udruženja.

Pojedincima otvoreni su pomoću organizacije putevi, koji mogu da vode velikim socijalnim i gospodarskim uspesima. Te organizacije stvaraju nade i mogućnosti usmerivanja društvenih odnošaja u velikom, malom i najmanjem pogledu u onom smislu, koji odgovara interesima i željama pojedinaca.

Osim toga organizacija je onaj faktor, koji ispunjava moral pojedinaca, prosvetljuje ga i upućuje u probleme staleške, socialne, kulturne i u sva savremena pitanja, ona je forma, koja postavlja autoritetu javnih organa, autoritet staleža, stručne usposobljenosti i iskustva, koji naposljetku mora, da se uvažuje.

U interesu države obavlja organizacija osobito važne poslove time, što vrši uzgoj svojih članova u razumevanju javnoga života, njegovog razvitka i saradivanju kod rešavanja zadaća javne uprave i zakonodavstva, a isto-

vremeno upozorava ih na mogućnosti samopomaganja i vlastite odgovornosti i daje konačno državi samoj mogućnost, da donese u kaos interese, koje narod pokazuje, pregled, podelu i sigurnost. Zastupstva interesnih sfera slična su destilacionim aparatima, jer ona su faktor, koji daje nejasnim i nesigurnim željama pojedinaca oblik jasnih misli i predloge, što izvršno može da služi javnoj upravi i javnom zakonodavstvu. Tako postaje organizacija interesnih sfera u modernoj demokratskoj državi jedna potreba i preka nužda, koja treba da se stvori u svim granama ljudskog života.

• VI.

Iz navedenoga možemo da zaključimo, da se narod ne sastoji samo iz pojedinaca i njegovih želja, koje tvore jedan ogromni amorfnii kaos, nego da se taj narod pojedinaca daje diferencirati po velikim grupama, u kojima su pojedincima zajednički svi zahtevi po izboljšanju gospodarskoga i socialnoga položaja i kao njihova logička posledica pripravljenost međusobnog potpomaganja i zajedničke samopomoći. Te skupne interesne sfere zajedno su spiritus agens, koji jedino jest sposoban, da stvara eksistenčnu mogućnost.

U tom momentu pak, kad se državni narod daje porazdeliti po zajedničkim interes-

nim sferama i velike socialne grupe, država tek dobije mogućnost, da zadovolji svim zahtevima jedne moderne socialne i gospodarske formacije i zajednice. Time dolazi državna vlast u položaj, u kojem može da podržava poredak i da zadovolji svim interesnim sferama, odnosno, da njima pruža mogućnost bilo samopomoći bilo međusobne ili državne pomoći. Ona može, da reguliše međusobne divergencije pojedinih interesnih sfera, a zajedno ima mogućnost, da prebaci putem samouprava veliki deo vlasti i odgovornosti prema narodu i pojedinaca na leđa samih tih interesnih sfera.

Tek onda, kada država bude organizovana po interesnim sferama zavladaće u državi pravi demokratizam, i onda biće pojedincima data mogućnost, da putem svojih organizacija stalno saraduju u svim političkim pitanjima, a naročito u svim gospodarskim i socialnim pitanjima svojih interesnih sfera, koje su samih tih pojedinaca konačni cilj i smotra.

U tako organizovanim državama krivica za gospodarska zla neće više da padne isključivo na leđa državne vlasti, kao što se to događa danas, nego će da nose odgovornost pre svega samouprave pojedinih interesnih sfera, te stim i pojedinci kao takovi.

Iz toga proizlazi, da su u velikim obrocima dobri svi državnopravni sistemi bilo monarhistički bilo republikanski, oni u parlamentarnoj,

konstitucionalnoj i apsolutističkoj formi sa socialističkim i individualističkim društvenim poretkom, a moraju naročito, da propadaju, ponova se vraćaju baš radi ljudskog nezadovoljstva, koje nastaje i traje samo radi toga, što pojedincima ne pružaju i ne mogu, da pružaju mogućnost materijalne, kao i moralne zaštite sa strane državne vlasti u onoj meri, u kojoj ju oni trebaju i traže.

To je gvozdeni zakon, na kojem pokazuje istorija državnopravnog razvitka u svim državama i u svim vremenima od najstarijih do današnjih.

VII.

Već u starome Rimu postojali su kolegiji, t. j. organizovani staleži sveštenika, zanatlija, nižih magistratnih nameštenika, trgovaca, slikara i t. d. ali bile su više sakralnog nego staleškog karaktera. Poznata rečenica: »Tres faciunt collegium« nanosi se baš na te organizacije. Osim toga poznat je još i drugi način organizacija, prozvanih »societas«, koje su bile više privatno gospodarske i privatno pravne korporacije, ali u srednjome veku bile su sve te rimljanske organizacije zabranjene i uništene putem kapitularija Karola Velikoga, koje su bile izdate god. 779. i 789.

Kasnije slične su se organizacije pojavile u obliku zadruga, cunftova, gilda, saveza še-

gerta, privrednih društava i t. d. a u našem vremenu, kada postoji skoro već u svim državama zakon o slobodnom udruživanju, svaka je zemlja prepredena se bezbrojnim organizacijama i organizacijskim korporacijama.

Iz malobrojnih i primitivnih rimljanskih kolegija razvile su se u modernim državama najrazličitije i vrlo mnogobrojne privatne organizacije, sa najrazličitijim ciljevima i što napreduje narod tim veći broj organizacija možemo, da konstatujemo u njegovoj državi.

Život sam, koji je usko vezan sa mnogobrojnim gospodarskim i socijalnim poteškoćama, prisilio je pojedine koji pripadaju istim interesnim sferama, da zatraže međusobnu pomoć u naročito zajedničkoj organizaciji i ako se pametno i kritički poslužimo iskustvima, koja nama pruža istorija, doći moramo do zaključka, da organizacije nisu samo potreba nego i zahtev svakog kulturnog naroda u modernim civilizovanim državama.

Poznavajući taj fakat, doći možemo do zaključka, da je država ona vlast, kojoj pripada zadaća regulisanja međusobnog sužitka pojedinaca i celokupnog naroda, i onaj faktor, koji je jedini pozvat, da podeli narod po pojedinim interesnim sferama, dati tim interesnim sferama formu striktnih organizacija i mogućnost samopomoći i uređivanja vlastitih gospodarskih i socijalnih prilika putem samouprava.

A naposljetku je onda državna vlast onaj regulator sviju međusobnih odnosa pojedinih između sebe borećih organizacija.

Taj način uređenja države putem imperativne organizacije interesnih sfera i podele samouprava, jedini je sposoban da ograniči uticaj kapitalizma na jednoj i nesmislenost marksizma na drugoj strani, stvoreći tako mogućnost stabilizovanja jednog, pa inače kojeg bilo, državopravnog sistema.

VIII.

Od kakve presudne važnosti bila bi za pojedina kao i za samu državu organizacija naroda po interesnim sferama, dokazaću na iseljeničkom pitanju, koje je bez dvojbe baš za našu državu od vrlo velikog gospodarskog, socijalnog, finansijskog, kulturnog i spoljno političkog značenja.

O iseljeništvu govorim ne radi toga, što sam o tom problemu imo jedanput već priliku, da raspravljam u tom smislu; bilo je to g. 1923. na iseljničkoj anketi, a o istom sam problemu pisao i u »Bankarstvu«.

Statistički ugotovljena je činjenica, da žive u inostranstvu oko 3,000.000 Jugoslovena, koji šalju godišnje u domovinu oko 10,000.000 dolara prihranaka, dakle jednu prilično veliku sumu novaca, ali taj se novac na žalost ne upo-

trebljava racionalno ili bar ne onako, kao što bi bilo to potrebno. Drugi je fakat, da nema naša država osim odiozних birokratskih poslanstva, konzulata i delegacija nikakvih veza sa tim našim ljudima i baš radi toga, što naši iseljenici nisu ili nisu dovoljno informisani o iseljeničkim uslovima događaju se među njima danomice nesreće, zločinstva i t. d.

Kad bi bila izvedena organizacija iseljeničke interesne sfere, sakupljavao bi se taj ogromni novac, koji postizava bar polovicu našeg državnog budžeta u organizacionoj banci, koja bi u vremenu od nekoliko godina mogla s tim novcem, da amerikanizuje celokupnu našu državu u industrijskom, trgovačkom i kulturnom pogledu. Taj bi novac mogao, da odstrani neuposlenost naših manuelnih i intelektualnih radnika i t. d. Neinformiranosti nestalo bi, a time i mnogobrojnih zločina i nesreća, pošto bi svaki iseljenik odnosno njegov rođak bio sa strane mesnih, sreskih ili oblasnih organizacija upućen u sva uopšte dolazeća pitanja. Osim toga naši bi iseljenici mogli, da budu ona veza između nas i tuđih država, u kojima se nalaze, koja bi mogla vrlo blagodetno, da utiče na spoljnu politiku.

Iz navedenog konkretnog slučaja može da se vidi od koliko vrlo velike važnosti mogao bi, da bude novi sistem uređenja države i od kolike bi koristi bio po samu državnu vlast,

koja bi mogla, da se u svrhu postizavanja svojih ciljeva poslužuje kompaktnih organizovanih masa, ostavljajući na stranu sistem odioznog birokratizma.

IX.

Nastane sada pitanje, kako da se u praktičkom i konkretnom smislu promeni društveni poredak putem imperativne podele naroda po interesnim sferama i koji od samoupravnih poslova, mogli bi da se prepuste pojedinim tim interesnim sferama.

Odgovoriti na to pitanje u svim fazama i potančinama teže je, nego bi ko na prvi pogled mogao, da misli radi prividne lakoće stvari, zato ću, da iznesem ovde samo nekoje od osnovnih misli celokupnog toga velikog problema.

Narod mogao bi, da se grupiše u prilično sledećim velikim interesnim sferama zemljoradničkim, radničkim, zanatlijskim, industrijskim i u sferama državnih i privatnih nameštenika i t. d. Te bi interesne sfere morale, da se detaljišu kao na pr. radnička; u rudarsku, železničarsku, kovinsku, mašinsku i t. d. po istom bi principu morale, da se podele i ostala velika zajednička grupiranja, a osim tih velikih mogle ili morale bi, da postoje još mnoge druge organizacije, kojih stvaranje i postojanje traži svakidašnji život.

Podelu tih interesnih sfera trebalo bi stvoriti putem mesnih organizacija, kojima bi kao naređenje rukovodile sreske i oblasne korporacije.

Na taj bi način oblast bila organizovana po interesnim sferama, međutim, dok bi bar u prelazno doba bilo bolje, da se organizovanje celokupne države po tim interesnim sferama prepusti vremenu kada će rezultati promjenjivanja u pojedinim samoupravama, da stvore solidnu bazu jednog od praktičkih i oprobanih sistema tih organizacija.

Pojedinim organizacijama moralo bi, da se putem samouprava prepusti pravo uređenja unutrašnjih pitanja socialnih, finansijskih, kulturnih, zdravstvenih, opskrba svojih članova i t. d.

Na taj bi način takve organizacije imale disciplinsku vlast nad svojim članovima, pravo oporezovanja, odnosno sakupljanja organizacionih prispevaka, pravo osnivanja, vlastitih bankovnih zavoda, zdravstvenih i kulturnih institucija i t. d.

Izbori opštinske, sreske i oblasne skupštine vodile bi se prema tome u okviru i putem interesnih sfera i u tim bi korporacijama bile zastupane srazmerno prema njihovoj brojnoj snazi.

U slučaju kad bi u pojedinim organizacijama došlo do nesporazuma i trvenja, imao bi

veliki župan pravo, da izabrano vodstvo tih organizacija raspusti te imenuje vladinog komesara, koji bi imao sva ona prava, koja njemu pripadaju danas u smislu društvenog zakona.

Na taj bi način prestala međusobna borba, nestalo bi partijskog neprijateljstva, trošenja narodnog novca i besplodnih galama i opozicija prema pojedinim sistemima i njihovim vladama.

Državni bi narod bio osmeren po njegovim interesnim sferama i svakom bi pojedincu bila data mogućnost slobodnog dejstvovanja i stvaranja novog poretka i boljeg stanja vlastitih gospodarskih prilika.

Epilog.

Sa tim svojim kratkim i površno progovorenim rečima o imperativnim organizacijama interesnih sfera naravno, da nisam kritički i analitički rešio ceo taj ogromni problem. To su moje misli samo jedan pokušaj doneti nešto malo svetla u veliki i komplikovani materijal tog pitanja.

Cela ta moja rasprava samo je jedan brzi snimak celokupne slike, ali je naročito sposobna da pokaže bar u grubim konturama razvoj budućih država.